

Torpen och byarna

Kompletterande särskild utredning, etapp 2 inom Västra Erikslundsområdet

Bälby, Froby och Ytterhälla, Dingtuna socken och Västerås stad
Skälby och Gilltuna i Västerås stad (f.d. Lundby socken)

Västerås kommun
Västmanland

Ronnie Jensen
med bidrag av Jan Ählström

Torpen och byarna

Kompletterande särskild utredning, etapp 2 inom Västra Erikslundsområdet

**Bälby, Froby och Ytterhälla, Dingtuna socken och Västerås stad
Gilltuna och Skälby, Västerås stad, (f.d. Lundby socken)**

**Västerås kommun
Västmanland**

*Ronnie Jensen
med bidrag av Jan Äblström*

Omslagsfoto: Utsnitt ur skogsdelningskara 1744 över Bälby, Dingtuna socken.
Lantmäteriets digitala kartarkiv.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2011

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.
Foto: Ronnie Jensen 2009.
Kartbearbetning: Ronnie Jensen och Jan Ählström

ISBN: 978-91-7453-064-3

Tryck: Just Nu, Västerås 2011.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Ärendet	6
Syfte	6
Arkivmaterialet – FMIS	6
Tidigare utredningar och undersökningar	10
Genomförande	10
Målsättning, avgränsning och metod	10
Ettapp 1	10
Ettapp 2	11
Resultat fältdokumentation	11
Analys: bebyggelsestrukturen utifrån det historiska kartmaterialet ...	14
Socknar och byar	14
Torpen	15
Det tidiga 1700-talet	15
1700-talets mellersta del	17
Senare delen av 1700-talet, storskiftets tid	19
1800-talet – sent storskifte samt laga skiftet	21
Det tidiga 1900-talet – den häradsekonomiska kartan	24
Konklusion och utblick	27
Referenser	28
Litteratur	28
Arkiv- och kartmaterial	28
Historiska kartor (Lantmäteriets digitala kartarkiv)	28
Tekniska och administrativa uppgifter	29
Bilaga	I

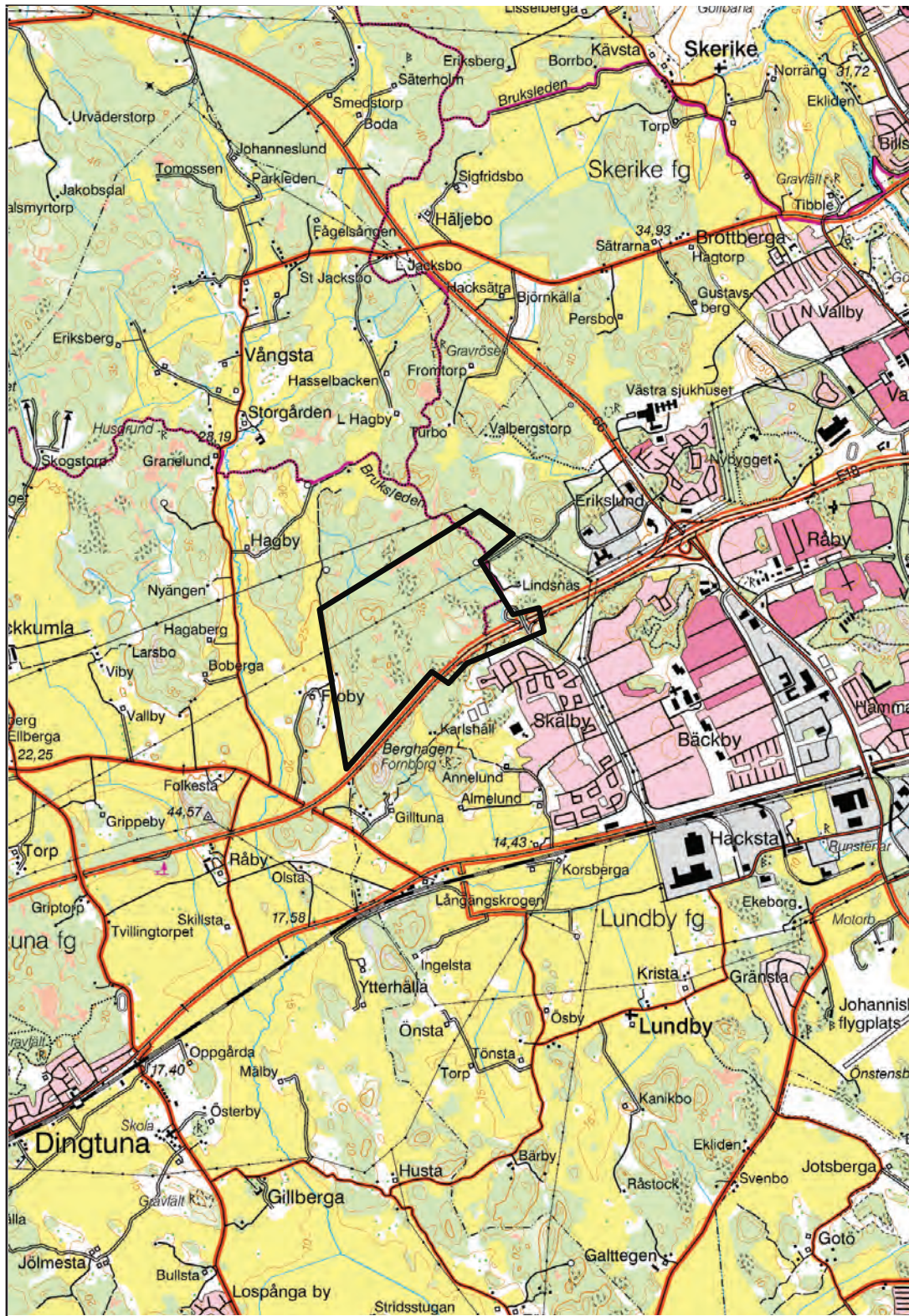

Fig. 1. Utredningsområdet översiktligt markerat. Utsnitt ur digitala Gröna kartan. Karbearbetning Jan Åhlström. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Västerås kommun upplåter mark för byggnation väster om det expanderande handelsområdet Erikslund i Västerås. I området finns det flera registrerade bebyggelselämningar från historisk tid. Vissa kartstudier genomfördes inom ramen för en kompletterande särskild utredning etapp 1 under 2008 av Jan Åhlström, KM. För att få ett utökat underlag över områdets bebyggelseutveckling gjorde länsstyrelsen bedömningen att en kompletterande kartstudie samt en fältinventering med en översiktlig dokumentation behövde genomföras inom ramen för en kompletterande särskild utredning etapp 2. Utredningen etapp 2 skall utmynna i föreliggande rapport, som omfattar resultaten från de båda utredningarna 1 och 2.

Inom ramen för en omfattande kartanalys presenteras och analyseras torpen i utredningsområdet över tiden i form av flera tidsbilder baserade på relevant och tillgängligt kartmaterial. Sammantaget, sett över tiden, finns ett tjugotal olika torpetableringar inom utredningsområdet. Härtill kommer den omfattande redovisningen ovan även av torpställen som ligger utanför utredningsområdet, men på samma valda kartutsnitt. Förhållandet kan sägas vara ganska typiskt för den torpstruktur som fanns i anslutning till byarna i Mälardalen. De äldsta torpen av den här typen emmanerar sannolikt från 1600-talets andra hälft. De torp som redovisas på 1703 års karta över Bälby fanns med stor sannolikhet redan under 1600-talets andra hälft. I området har olika sorters torp funnits: jordetorp, soldattorp och ryttartorp. Härtill kommer backstugor och eventuellt enstaka malmbebyggelse intill byarna.

Fig. 2. Vy över den övergivna åkermarken vid "Turbo Torp", Dingtuna 744. I förgrunden syns ett åkerdike i vilket en skogsmaskin har gått. Foto R. Jensen 2008.

Bakgrund

Ärendet

Västerås kommun upplåter mark för byggnation väster om det expanderande handelsområdet Erikslund i Västerås, bl.a. för IKEA:s räkning. I samband med byggnationen placeras överskottsmassor i ett stort skogsområde väster om den planerade bebyggelsen (se Bilaga, fig. 1). Även en transportväg byggs för ändamålet. I området finns det flera registrerade bebyggelse lämningar från historisk tid. Länsstyrelsen gav därför, genom direktval, Kulturmiljövård Mälardalen (KM) i uppdrag att utföra en kompletterande särskild utredning, etapp 1, i form av en kartstudie över markområdet där överskottsmassorna skall placeras. KM utarbetade en undersökningsplan baserad på länsstyrelsens kravspecifikation som inkom till länsstyrelsen 2008-06-03. Därefter fattades beslut av länsstyrelsen 2008-06-26 (1st dnr 431-2895-08). Kartstudien utfördes av Jan Ählström och arbetet beställdes och bekostades av Västerås stad. Syftet var här att genom kartstudier klargöra om bebyggelse lämningar, som inte påträffades vid specialinventeringen 2001, finns i området. Resultatet av detta arbete är inarbetade i föreliggande rapport. Det har dock inte tidigare utförts någon heltäckande kartstudie av området med syfte att klargöra den sentida bebyggelsens omfattning. För att få ett ökat underlag över områdets bebyggelseutveckling gjorde länsstyrelsen bedömningen att en kompletterande kartstudie samt en fältinventering med en översiktlig dokumentation behövde genomföras inom ramen för en kompletterande särskild utredning etapp 2.

Etapp 2 påbörjades av Ronnie Jensen, KM, innan beslut förelåg om utredning, som en akut besiktning två dagar med början 2008-07-29 av två av de torpställen, som framkommit vid kartstudierna under etapp 1 samt av ett som framkommit vid ytterligare kartstudier inför besiktningen. Dessa lokaliserades och registrerades i fält inkl. fotodokumentation där så var möjligt. Lägesbestämningen levererades till länsstyrelsen via markering på den digitala fastighetskartan med planområdet markerat. Beslut om besiktningen inkom från länsstyrelsen 2008-08-01. En undersökningsplan för hela etapp 2 inlämnades av KM 2008-09-30 baserad på länsstyrelsens kravspecifikation. Länsstyrelsen fattade beslut om att KM skulle utföra hela etapp 2 av den särskilda utredningen 2008-11-18. Föreliggande rapport innefattar resultaten av såväl etapp 1 som etapp 2 av utredningen.

Syfte

Syftet med den kompletterande utredningen etapp 1 var att klargöra om bebyggelse lämningar, som inte påträffats vid den tidigare utförda inventeringen, finns i området. Det primära syftet med den kompletterande särskilda utredningen 2 är att beskriva bebyggelseutvecklingen i området under historisk tid utifrån historiska kartor och kända bebyggelse lämningar inom området. Bebyggelse lämningar som bedöms kunna beröras av upplagsplatser och vägbyggen skall dokumenteras. Utredningen etapp 2 skall utmytna i föreliggande rapport, som omfattar resultaten från de båda utredningarna 1 och 2.

Fornlämningar

Nedan listas de fornlämningar och andra kulturlämningar som är belägna inom utredningsområdet samt närmast därutån (se tabell 1 och 2 samt fig. 3). Utredningsområdet består av kuperad och blockrik skogsmark med inslag av låglänt till sank mark. Utmarks karaktären är påtaglig, vilket även återspeglas i fornlämningsbeståndet.

Det förekommer åtta registrerade fornlämningar i området, endast två av dem är med säkerhet av förhistoriskt ursprung. Dessa är Dingtuna 673:1–5 i sydvästligaste delen, en gravgrupp med 3 runda, övertorvade stensättningar och 2 stensträngar på Frobys ägor

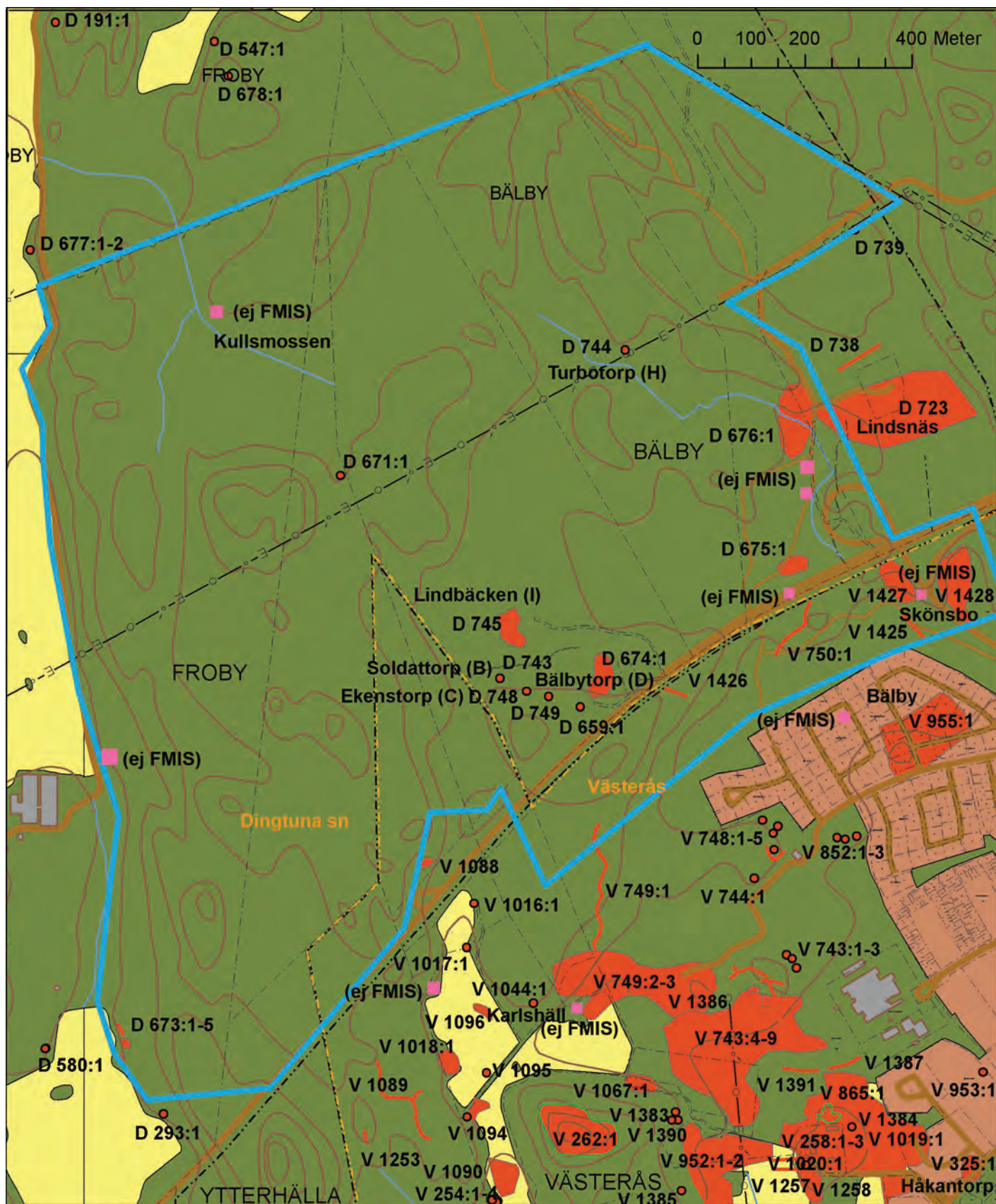

Fig. 3. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan med utredningsområdet samt registrerade lämningar i FMIS såväl inom området som i dess närmaste omgivning. I kartmaterialet identifierade torp, som ej finns med i FMIS är markerade med rosaaktig färg. Sockengräns och sockenbeteckningar är utsatta. Kartbearbetning R. Jensen. Skala 1:10 000.

Tabell . I FMIS registrerade lämningar inom utredningsområdet

FMIS-nr	Typ
<i>Tidigare registrerade objekt</i>	
Dingtuna 659:1	Husgrund historisk tid (undersökt)
Dingtuna 671:1	3 gränsmärken varav ett femstenarör
Dingtuna 673:1–5	1 stensättning rektangulär, 1 stensättning rund, 1 stensättning oregelbunden, 2 stensträngar
Dingtuna 674:1	Lägenhetsbebyggelse (undersökt)
Dingtuna 675:1	Lägenhetsbebyggelse
Dingtuna 676	Husgrund historisk tid (lägenhetsbebyggelse)
Västerås 750:1	Stensträng
Västerås 1425	Äldre väg
Västerås 1426	Äldre väg
Västerås 1427	Fossil åkermark
Västerås 1428	Fossil åkermark
<i>I denna utredning införda objekt</i>	
Dingtuna 743	Torplämning
Dingtuna 744	Torplämning
Dingtuna 745	Torplämning
Dingtuna 748	Torplämning
Dingtuna 749	Torplämning

Tabell 2. I FMIS registrerade lämningar i UO:s närhet (jfr fig. 3)

FMIS-nr	Typ
Dingtuna 191:1	Röse
Dingtuna 293:1	Lägenhetsbebyggelse
Dingtuna 547:1	1 stensättning rund med fyllning
Dingtuna 580:1	2 älvkvarnsförekomster (5 resp. 2 älvkvarnar)
Dingtuna 677:1–2	2 stensättningar runda
Dingtuna 678:1	Röse?
Dingtuna 723	Gårdstomt (Lindsnäs), förundersökt
Dingtuna 738	Stensträng/stenmur
Dingtuna 739	Gränsmärke(?)
Västerås 254:1–4	4 röjningsrösen, delundersökta
Västerås 258:1	Gravfält (5 runda stensättningar)
Västerås 258:2	Stensträng
Västerås 258:3	Hällristning
Västerås 262:1	Fornborg
Västerås 325:1	Gårdstomt (Håkanstorp)
Västerås 743:1–3	3 stensättningar, runda, fyllning
Västerås 743:4	Stensträngssystem

(forts. tabell 2 nästa sida)

forts. tabell 2.

FMIS-nr	Typ
Västerås 743:5–6	2 röjda ytor
Västerås 743:7–8	2 boplatser
Västerås 743:9	Stensträngssystem
Västerås 744:1	Stensättning, rund, fyllning
Västerås 748:1, 4	2 stensättningar, runda, fyllning
Västerås 748:2–3	2 stensättningar, runda, övertorvade
Västerås 748:5	Stensträngssystem (2 stensträngar)
Västerås 749:1–3	Boplats, stensträngssystem, röjda ytor
Västerås 852:1, 3	2 stensättningar, runda, övertorvade
Västerås 852:2	Stensättning, rektangulär, övertorvad
Västerås 865:1	Boplats (delundersökt)
Västerås 952:1–2	Stensträng + boplats (delundersökt)
Västerås 953:1	Härd, undersökt och borttagen
Västerås 955:1	Bytomt (Bälby)
Västerås 1016:1	Husgrund historisk tid
Västerås 1017:1	Husgrund historisk tid
Västerås 1018:1	Husgrund historisk tid
Västerås 1019:1	Terrassering (sammanförda lämningar)
Västerås 1020:1	Hålväg, undersökt o. borttagen
Västerås 1044:1	Lägenhetsbebyggelse (Karlshäll)
Västerås 1067:1	Lägenhetsbebyggelse
Västerås 1088	Boplats, undersökt o. borttagen
Västerås 1089	Stensträngssystem (2 stensträngar)
Västerås 1090	Boplats, delundersökt
Västerås 1094	Boplats, delundersökt
Västerås 1095	Boplats
Västerås 1096	Boplats, delvis förundersökt
Västerås 1253	Stensträng, förundersökt
Västerås 1257	Gravfält (7 övertorvade stensättningar)
Västerås 1258	Husgrund
Västerås 1383	Husgrund
Västerås 1384	Stensträng, förundersökt
Västerås 1385	Stensättning(?), förundersökt
Västerås 1386	Stensträng, förundersökt
Västerås 1387	Stensträng, förundersökt
Västerås 1390	Husgrund, förundersökt
Västerås 1391	Husgrund, förundersökt

samt Västerås 750:1, en stensträng, på Bälby mark i östra delen av utredningsområdet. Dessutom har flera boplatzlämningar funnits (bl.a. Västerås 1088, undersökt och borttagen). Från förhistorisk tid i övrigt förekommer ett flertal fornlämningar i närområdet, t.ex. inslag av skålgropsförekomster söder om Froby utanför områdets sydvästra del, gravar och gravfält från äldre och yngre järnålder i anslutning till, och nära, byarna Froby och Bälby. Härtill kommer omfattande grav- och boplatssytor i området mellan de två byarna med en tyngdpunkt i förromersk och romersk järnålder. Arkeologiska undersökningar har främst utförts intill och utanför områdets södra delar, främst delar av ovan nämnda boplatssytor.

Resterande lämningar inom undersökningsområdet har historiskt ursprung och består av bebyggelselämningar (Dingtuna 659:1 och 674:1–676:1). Den kulturhistoriska bilden inom området präglas således främst av torpmiljöer, där flertalet torplägen ansluter till, eller ligger nära, byarnas inägomark.

Tidigare utredningar och undersökningar

Området har tidigare berörts av en specialinventering år 2001 (1st dnr 220-3182-01), varvid bl.a. flera bebyggelselämningar registrerades. Specialinventeringen omfattade följande moment: En genomgång av Västmanlands läns museums arkiv, en redovisning av registrerade fornlämningar och andra kulturlämningar, en sammanställning av tidigare utförda utredningar och undersökningar i området samt en fältinventering av området. Resultaten finns redovisade i rapporten ”Västerås stad–Hallstaskogen–Froby–Vångsta–Hacksätra–Ytterhälla”, VLM Rapport 2001:4 (Anttila 2001).

Strax öster om det nuvarande utredningsområdet utfördes år 2007 en förundersökning i avgränsande syfte av det tidigare kända grav- och boplatssområdet Dingtuna 593:1 (1st dnr 431-4501-07). Arbetet utfördes av Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen (KM), se rapport Ählström 2007.

Under år 2008 utförde KM en arkeologisk utredning, etapp 1 och 2, i anslutning till E18 för utbyggnad av en trafikplats. Därvid framkom äldre vägpartier (Västerås 1425 och 1426) samt fossil åkermark (Västerås 1427 och 1428), Ählström 2008.

Genomförande

Målsättning, avgränsning och metod

Etapp1

Enligt undersökningsplanen för etapp 1 syftade den utredningen till att komplettera den tidigare utförda specialinventeringen med en kart- och arkivstudie för att klargöra om det finns fler bebyggelselämningar än vad som tidigare har påträffats. *Arkivstudien* bestod av en sammanställning av de kända fornlämningarna inom utredningsområdet utifrån redovisningen i FMIS. Denna sammanställning har reviderats i etapp 2 nedan. *Kartstudien* bestod bl.a. av 1700-talsbaserade kartöverlägg samt ett antal kartor, baserade på den digitala fastighetskartan, över torpens belägenhet över tiden. De sistnämnda kartorna är omgjorda i föreliggande rapport, delvis utifrån förändrade premisser (kartor baserade på olika tidssnitt). KM har således tagit fram planeringsunderlag åt Fastighetskontoret i form av digitala kartor (Arc-GIS), som visar fornlämningar, bebyggelselämningar utifrån de historiska kartorna, upplagsplatser och väg. Delar av detta är uppdaterat inom ramen för etapp 2 (se nedan).

Etapp 2

Etapp 2 av den kompletterande utredningen baseras i grunden på resultaten från etapp 1, och inkluderar därför mycket av resultaten där. Inom den nu aktuella kompletterande utredningen 2 redovisas även relevanta historiska kartor inom utredningsområdet i form av utsnitt, som särskilt belyser kulturhistoriska förhållanden och lämningar med särskilt fokus på den äldre torpbebyggelsen och den med denna sammanhörande produktionsmarken. Även den häradsekonomiska kartan räknas in här. Dessutom redovisas tidigare ej upptagna kartor, främst laga skifteskartorna. Uppfattningen är att det endast är en analys av det kompletta kartmaterialet som kan ge en optimal förståelse för den kulturhistoriska processen över tiden i området. I arbetet ingår även rektifiering av kartor samt komplettering av bebyggelselämningar på den digitala fastighetskartan.

I etapp 2 kompletteras arbetet således med en genomgång av samtliga relevanta kartor, bl.a. 1800-talets laga skifteskartor, men även en del äldre geometriska avmätningar från 1600-talet. Härigenom skapas förutsättningarna för att ge en mera fullständig bild av bebyggelseutvecklingen inom området under framför allt efterreformatorisk tid och med särskilt fokus på torpbebyggelsen. En karta med relevanta fornlämningar, inklusive kända bebyggelselägen enligt det historiska kartmaterialet och fältinventeringar, redovisas. Här ingår även resultatet av fältinventeringen och dokumentationen inom etapp 2 (se nedan) inkl. inrapportering till FMIS. Dessutom redovisas kartor över torpbebyggelsen för i princip varje århundrade. Dessutom publiceras utsnitt av det historiska kartmaterialet för att illustrera exempel på torpbebyggelsens struktur och utbredning mera i detalj. En bebyggelsehistorisk analys utförs utifrån nämnda material.

Resultat fältdokumentation

Inom etapp 2 ingick även en fältdokumentation och registrering av två av de under etapp 1, via kartstudier, uppmärksammade torpen: ”soldattorp B” (nu Dingtuna 743 i FMIS) och ”torp H, Turbotorp” (nu Dingtuna 744 i FMIS). Dessutom ingår, på samma sätt, ett vid förarbetena för fältdokumentationen under etapp 2 upptäckt torp (”torp I, Lindbäcken”) från laga skifteskartan över Bälby 1868 (nu Västerås 745 i FMIS). Nedan redovisas resultaten.

Fältbesiktningen omfattade således tre olika platser med bebyggelselämningar (torplämningar). Två av dessa, H (Dingtuna 744) och I (Dingtuna 745, norr om B) ligger inom exploateringsytor och har av länsstyrelsen lämnats ”utan vidare åtgärder” efter dokumentationen enligt ovan, alltså utan förundersökning eller särskild undersökning. Den tredje B (Dingtuna 743), är tänkt att kvarligga tills vidare strax utanför exploateringszonen. Nedan följer de beskrivningar som upprättades i samband med besiktningen och med lägesbestämningar angivna i RT 90. Se även Bilaga, fig. 1.

Bebyggelselämning H, Dingtuna 744, läge 6610007/1536012, ekonomiska kartan 11G2h Skerike SV. Berörs av planerad transportväg samt dumpningsområdena 2 och 3. Husgrund efter torpstuga, helt överväxt av slånärssnår. Ett spismursröse kan urskiljas, ca 1,5–2,0 m stort och intill 0,5 m högt. Övertorvat med i ytan enstaka stenar, 0,15 m stora. Lämningen ligger ”inklämnd” mellan berghäll i NV och f.d. åker i SÖ. Övergiven åkermark finns i anslutning till grunden. Torpet är redovisat som brukat på följande kartor: geometrisk avmätning över Bälby 1703, skogsdelning Bälby 1744 (där benämnt ”Turbo Torp”) samt storskifte Bälby 1778. Torpet är borta på kartan över laga skiftet inom Bälby 1868. Grunden bör härröra efter stuga uppförd under 1600-talet och övergiven under mitten av 1800-talet eller dess förra hälft. Se fig. 4.

Fig. 4. Vy över torpstället "Turbo Torp", Dingtuna 744, med beteckningen "H" i undersökningsplanen. Husgrunden efter boningshuset ligger vid ledningsstolparna i bakgrunden. I förgrunden syns övergiven åkermark, som har hört till torpet. Foto R. Jensen 2008.

Bebyggelselämningar, I, norr om B, Dingtuna 745, ekonomiska kartan 11G1h Lundby NV, närmast i sin helhet belägen inom det planerade dumpningsområdet 3b. Övergiven torptomt, ca 75×40–60 m (NNV–SSÖ), bestående av 1 grund efter bostuga, 2 uthusgrunder, 1 jordkällargrund samt stenmurar och röjda ytor. Grunden efter bostugan, belägen i S delen (6609465/1535782), är ca 6,56 m (NV–SÖ). Spisröse i NÖ, ca 1,5×1,3 m stort (NV–SÖ) och 0,2–0,3 m högt. Syllstenar, 0,3–0,5 m stora. Strax NV därom är en uthusgrund (6609474/1535778), ca 8,5×4 m (NV–SÖ). Syllstenar, 0,4–1,1 m stora med tudelning av grunden i NÖ–SV. Längst i N är ytterligare en uthusgrund (6609510/1535782), ca 5,5×5 m (NÖ–SV). Syllstenar, 0,4–0,8 m stora. Strax Ö om grunden efter bostugan är jordkällargrunden (6609465/1535792), totalt ca 7×6 m (NV–SÖ) med innermått ca 4×2,5 m (NV–SÖ) och intill 1 m djup. Ingång i SÖ med en 1,5 m lång och 1 m bred gång. Kallmurad av 0,3–0,7 m stora stenar. Källaren omges av en jordvall, 1,5–2 m bred och 0,2–0,4 m hög. Tomten begränsas mot den övergivna åkermarken av stenmurar i V–SV–S. Bebyggelsen har tillkommit någon gång mellan 1778 och 1868. Den finns med som brukad på laga skifteskartan 1868 över Bälby (platsen kallas "Lindbäcken"), men har ännu ej etablerats på storskifteskartan över Bälby 1778. Är borta på den häradsekonomiska kartan i början av 1900-talet.

Fig. 5. Lämnings efter jordkällaren vid Lindbäcken, Dingtuna 745, beteckningen "I" i undersökningsplanen. Foto R. Jensen 2008.

Fig. 6. Del av stenmur vid Lindbäcken, Dingtuna 745, beteckningen "T" i undersökningsplanen. I bakgrunden skymtar den övergivna åkermarken. Foto R. Jensen 2008.

Bebyggelselämning B, Dingtuna 743, ekonomiska kartan 11G1h Lundby NV, belägen strax SÖ om det planerade dumpningsområdet 3b. *Husgrund efter torpstuga* (6609393/1535777), ca 6×4,5 m (VNV–ÖSÖ). Spimursröse i Ö delen, ca 1,5 m i diameter och 0,15–0,2 m högt. Övertorvat med i ytan enstaka skärviga stenar samt inslag av bränd lera i mullen. Belägen intill och SSV om f.d. åker och omges även i övrigt av *övergiven åkermark*. Lämningen har utgjort boningshuset till ett soldattorp. Strax SV härom är möjligen en *jordkällargrund* (6609379/1535767), ca 5×3 m st (NNV–SSÖ) och 0,2–0,7 m djup. Bebyggelselämningarna B är de äldsta kända inom området. Soldattorpet finns med som enda bebyggelse på platsen på en geometrisk avmätning över Bälby 1703 tillsammans med några små vretar. På skogsdelningskartan över Bälby från 1744 framgår att torpet då hade flyttats till en annan plats något österut i området. Förhållandena innebär att grunden efter soldattorpet bör utgöra lämningarna efter en stuga uppförd under 1600-talet.

Fig. 7. Det diskreta spimursröset i den äldsta kända husgrunden i Bälbytorpskomplexet, grunden till soldattorpet på 1703 års karta, Dingtuna 743, beteckningen "B" i undersökningsplanen. Foto R. Jensen 2008.

Fig. 8. Eventuellt en jordkällargrop till det äldsta kända torpet i Bälbytorpskomplexet, soldattorpet på 1703 års karta, Dingtuna 743, beteckningen "B" i undersökningsplanen. Foto R. Jensen 2008.

Analys: bebyggelsestrukturen utifrån det historiska kartmaterialet

Utredningsområdet omfattar främst utmarken till byarna Bälby (östra och centrala delarna) och Froby (västra delen) i Dingtuna socken. I de sydvästra delarna berörs de norra skogspartierna av byarna Skälbys och Gilltunas utmark i den tidigare socknen Lundby (se vidare nedan under socknar och byar). Längst i sydväst, mellan Gilltuna och Froby, har Ytterhälla i Dingtuna socken tidvis haft delar av Gilltunas skogsmark (i Lundby socken).

Socknar och byar

Dingtuna socken i Tuhundra härad omnämns i skrift första gången år 1322, "*parochie Dingitunum*" (Wahlberg 2003) och har namngivits efter kyrkbyn (se även fig. 3, 9 m.fl.). Vid kommunreformen 1862 övergick socknens ansvar för de kyrkliga frågorna till Dingtuna församling och för de borgerliga frågorna till dåvarande Dingtuna landskommun, som 1967 uppgick i Västerås stad och sedan 1971 ingår i Västerås kommun. Sedan 2006 är församlingen sammanslagen med Lillhärad och bildar således Dingtuna-Lillhärad församling. Lundby socken är också omnämnd år 1322, "*parochie Lundby*" (Wahlberg 2003) och är även den namnsatt efter kyrkbyn. På motsvarande sätt som för Dingtuna delades ansvaret upp 1862 avseende kyrkliga och världsliga frågor mellan Lundby församling och motsvarande landskommun. Den senare inkorporerades i Västerås stad år 1918 och ingår sedan 1971 i Västerås kommun. Lundby församling levde kvar och bytte 1962 namn till Västerås Lundby församling. Lundby socken är i FMIS förd in under Västerås (stad), se fig. 3, 9 m.fl. Byn Bälby i Dingtuna socken omnämns år 1391 som "*i bælgbiaby*" (Ortnamnsregistret i Uppsala). Froby i samma socken har äldsta belägg först från år 1531, "*j frodby*" (Ortnamnsregistret i Uppsala). Sett till bebyggelsens karaktär, namntyp, omfattning, läge i terrängen och omgivande fornlämningskomplex borde dessa två enheter tillhöra samma bebyggelsefas med rötter i förhistorisk tid, (yngre) järnålder. Ytterhälla i samma socken ingår endast marginellt i utredningsområdet.

Enheten omnämns redan 1399, ”i *utrallom*” (Ortnamnsregistret i Uppsala). Beträffande Gilltuna och Skälby, i f.d. Lundby socken, har den förra byn äldsta belägget ”*j gildetwom*” och anges ligga i Dingtuna socken. Så kan ursprungligen ha varit fallet och skulle då kunna förklara ägoblandningen mellan Ytterhälla i Dingtuna socken och Gilltuna i Lundby socken. Öster om Gilltuna ligger Skälby (”i *skedhby*” 1368). Denna by kan ursprungligen ha anlagts från Gilltuna och är i så fall troligen även namnsatt därifrån (’sked’, ’skäl’ med betydelsen ’gräns’, ’rågång’, jfr Skälby i Badelunda socken). Flera byar, i såväl Dingtuna som Lundby, har haft utägor i form av isolat inom annan byäga i anslutning till gränsen mellan Dingtuna och Lundby. I enstaka fall förekommer även att Dingtunabyar har haft utägor inom Lundby socken. Så är fallet t.ex. med byn Boberga i Dingtuna socken, som har ägor inom byn Skälbys mark i Lundby. Förhållandet kan tyda på att Lundby ursprungligen kan ha varit en sekundär socken i relation till Dingtuna Historiskt omfattar utredningsområdet således till största delen mark, som har tillhört byarna Froby och Bälby samt, till mindre del, byarna Gilltuna, Skälby och Ytterhälla. Froby bytomt återfinns sydväst om området, idag ligger Froby gård på platsen. Platsen där Bälby bytomt låg (Västerås 955:1) återfinns sydöst om området, i ett villaområde i stadsdelen Skälby (se fig. 3).

Enligt de analyserade kartorna överensstämmer angivelserna av markslagen inom utredningsområdet i stort med dagens förhållande. Till övervägande delen dominerades området då som nu av skog. Skillnaden består i att det under 1700-talet, och fortfarande i början av 1900-talet, i mindre omfattning utnyttjades för odling och som betesmark. Den mer sammanhängande åkermark som redovisas återfinns närmare byarna utanför områdesgränserna i väster och söder.

Torpen

Nedan kommer den bebyggelsehistoriska förändringsprocessen, med fokus på torpen, skildras utifrån den kartanalys som har utförts. Processen redovisas i form av tidsbilder utifrån det historiska kartmaterialet.

Det tidiga 1700-talet

På en *geometrisk avmätning över Bälby från 1703* finns ett halvdussin torp angivna. Tre av dessa ligger inom det aktuella utredningsområdet (se fig. 9). Det sydvästligaste av dessa är redovisat som ett soldattorp och motsvarar den registrerade torplämningen Dingtuna 743 (benämnd ”B” i undersökningsplanen). Öster om torpet är tre mindre vretar (åkerstycken) med omgivnade ängsmark redovisade. På platsen för Dingtuna 675:1, lägenhetsbebyggelse, är likaså ett soldattorp angivet. I FMIS är här antecknat en husgrund, en jordkällare, en stenmur samt röjda ytor. Även till detta torp finns några mindre åkerytor samt tillhörande ängsmark. Torpet har legat intill Bälbys östra gårde. Längre norrut är Dingtuna 744 (benämnd ”H” i undersökningsplanen). Denna torplämning är sannolikt borta idag p.g.a. de markingrepp som har föranlett denna rapport. Även till detta torp hörde några åkrar med mellanliggande ängsmark, även dessa med stor sannolikhet borta idag.

Utanför utredningsområdet, men med på kartan fig. 9, är ytterligare två soldattorp på platsen för det senare tillkomna Lindsnäs samt strax söder om detta (jfr Ählström 2007), Dingtuna 723. Längst upp på Bälbys nordligaste skogsskiften (utanför utredningsområdet och kartredovisningen) finns även det torp, som senare är angivet som Turbo.

Sammanfattningsvis bör flertalet, kanske alla, av ovannämnda torp betraktas som anlagda under 1600-talets andra hälft och lydande under gårdar i Bälby.

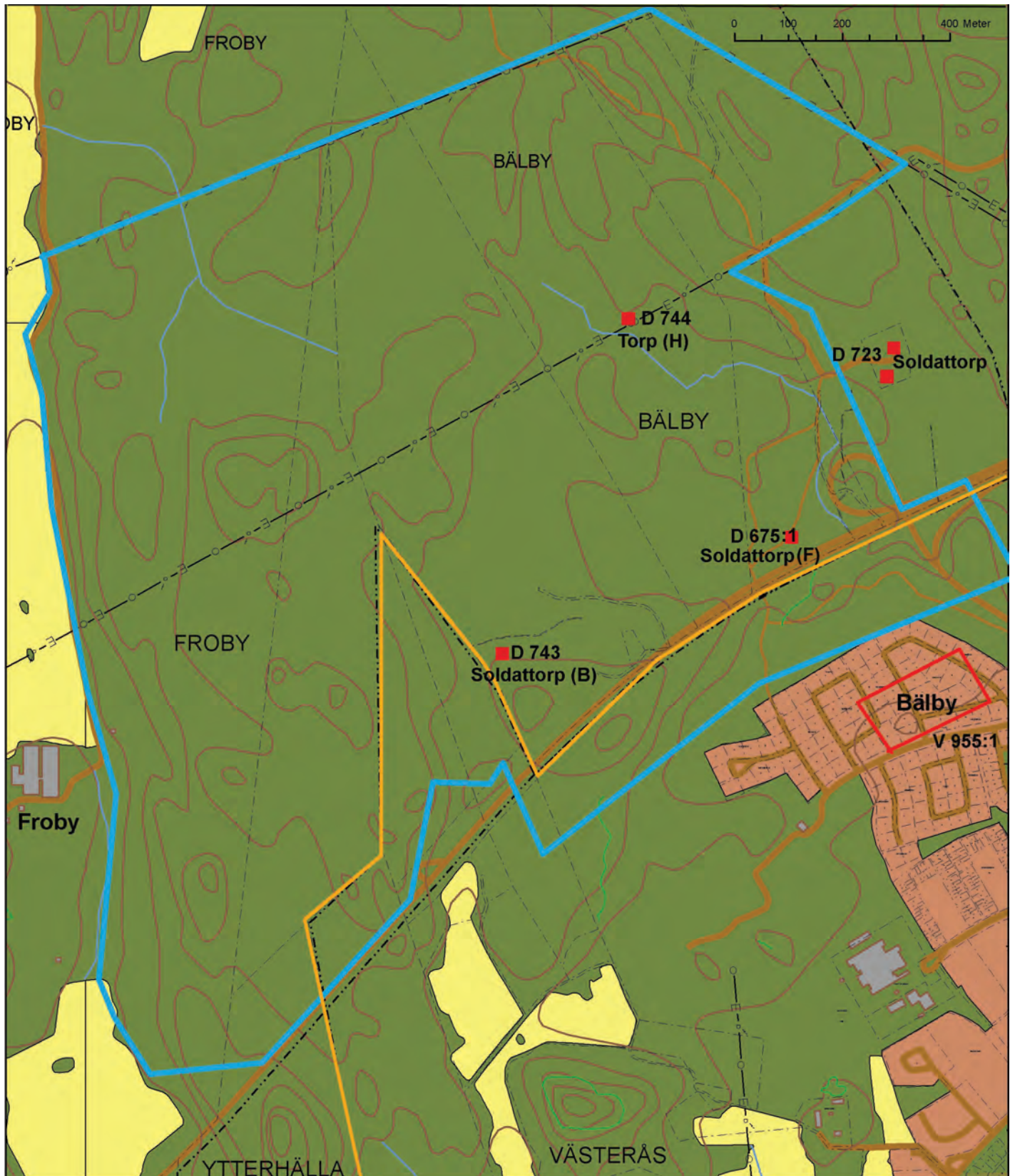

Fig. 9. Förekomsten av torpbebyggelse utifrån en geometrisk avmätning över Bälby år 1703. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan. Sockengränsen mellan Dingtuna och Västerås (stad) är utsatt. Kartbearbetning R. Jensen. Skala 1:10 000.

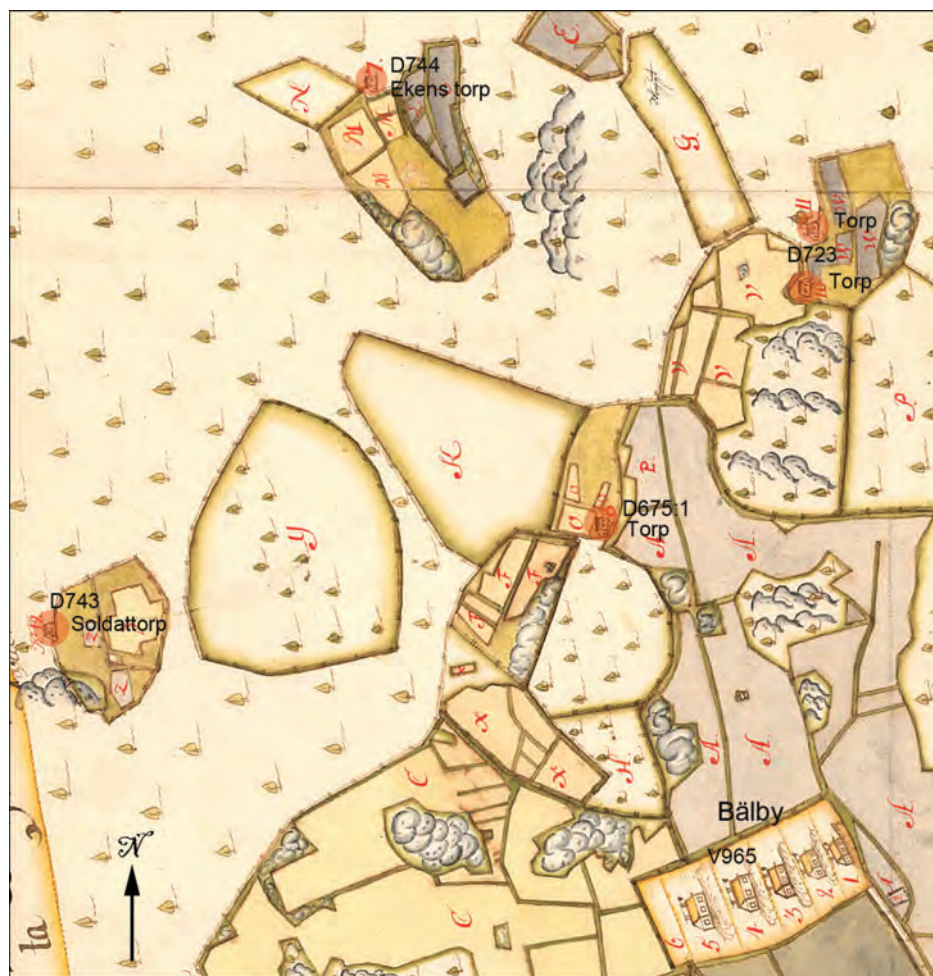

Fig. 10. Utsnitt ur geometrisk avmätning 1703 över Bälby. I väster syns soldattorpet, Dingtuna 743. Ganska centralt i kartbilden syns ytterligare ett soldattorp (Dingtuna 675:1), längst i norr torpet Dingtuna 744 samt i öster ytterligare två soldattorp vid platsen för det betydligt senare Lindsnäs. Odefinierad skala. Karta R. Jensen.

1700-talets mellersta del

Utifrån skogsdelningskartan över Bälby år 1744 (fig. 12) kan såväl förändringar som kvarliggande strukturer konstateras avseende torpen jämfört med ca 40 år tidigare. Soldattorpet, Dingtuna 743, har nu flyttats ca 50 meter mot ÖSÖ och benämns "Ekens Torp". Det framgår inte om det fortfarande utgör ett soldattorp, men detta är mycket möjligt. Platsen för detta torp har byråmässigt införts i FMIS och har erhållit beteckningen Dingtuna 748. Platsen är således inte eftersökt i fält, vilket inte ingick i uppdraget. Den inhägnade produktionsmarken, i form av åker och äng, kvarligger oförändrad enligt kartan. Dock har en separat liten vret upptagits strax sydöst om torpet.

Torpet längre norrut, Dingtuna 744, ligger kvar. Även här är produktionsmarkens utsträckning och omfattning tämligen oförändrad. Även torpet Dingtuna 675:1 kvarligger oförändrat och betecknas fortfarande som ett soldattorp. Uppe vid "Lindsnäs" (hette ej så då) ligger det norra torpet kvar, under det att det södra soldattorpet är borta. Sannolikt är det det sistnämnda som har flyttats till en plats längre västerut, på kartorna fig. 11 och 12 benämnt "Skomar Torpet", dvs. skomakarens torp. Detta inbegrips troligen av det västligaste partiet av Dingtuna 723, bebyggelselämningarna vid det senare tillkomna Lindsnäs. Samtidigt ansluter det nära till Dingtuna 676:1, även detta övergiven torpbebyggelse. Det får betraktas som något oklart huruvida lämningarna efter Skomartorpet återstår att registrera i terrängen eller ej. Torpet ligger precis innanför gränsen för utredningsområdet. Utanför kartan, fig. 11, kvarligger åker och äng vid platsen för Turbo, men stället har inte längre någon bebyggelse angiven.

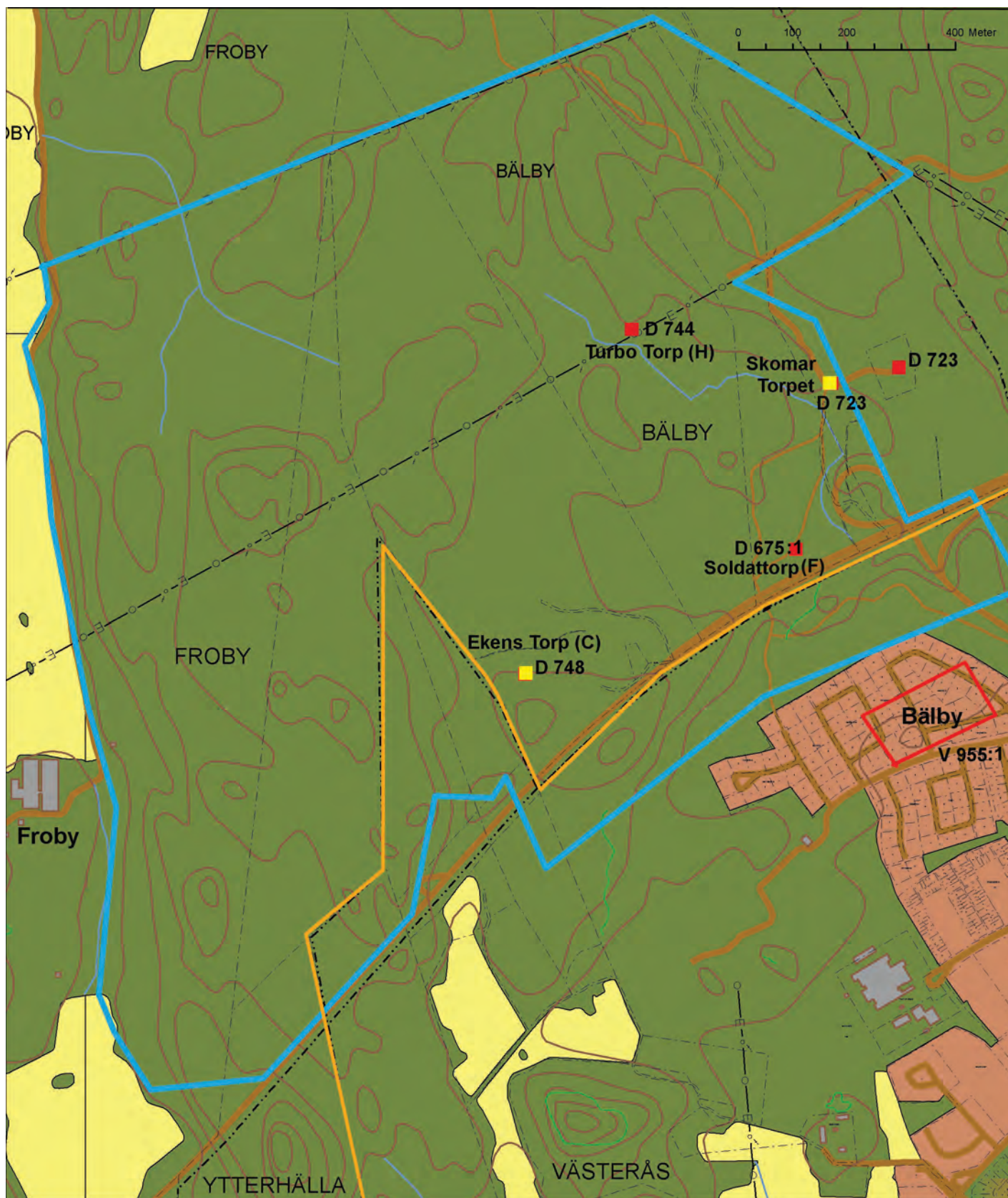

Fig. 11. Förekomsten av torpbebyggelse utifrån en skogsdelningskarta över Bälby år 1744. Rött: befintlig bebyggelse. Gult: nytillkommen bebyggelse. Sockengränsen mellan Dingtuna och Västerås (stad) är utsatt. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan. Kartbearbetning R. Jensen. Skala 1:10 000.

Fig. 12. Utsnitt ur skogsdelningskarta 1744 över Bälby. Längst till vänster syns soldattorpet, Dingtuna 745, nu kallat "Ekens Torp". Längst upp är "Turbo Torp", Dingtuna 744, och till höger "Skomar Torpet". Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

Senare delen av 1700-talet, storskiftets tid

Kartan på fig. 13 redovisar situationen under åren 1773–1789. Detta baseras på *storskifteskartorna över Skälby i Lundby socken 1773, Bälby 1776 samt Froby 1789*, de två sistnämnda i Dingtuna socken. Torpsituationen inom *byn Bälby* är något oklar. Inom "Bälbytorpområdet", dvs. vid platsen för 1703 års soldattorp samt den flyttade efterföljaren "Ekens Torp", har ett torp tillkommit några tiotal meter mot ÖSÖ. Vid den vid karteringen 1744 tämligen nyupptagna och separat liggande vreten österut är en blygsam cirkelmarkering på kartan åtföljd av beteckningen "Backstuga" (fig. 14). Mellan denna och de två tidigare nämnda torpstugorna är ytterligare en liten ring utsatt med beteckningen "Torp". Sannolikt finns således här ytterligare ett torp och en backstuga, förutom de två tydligt utsatta torpställena. Anledningen till de diskreta markeringarna är sannolikt att den omslutande marken inte är karterad. Således har tre nya ställen tillkommit här, så att det sammanlagt finns fyra bosättningar, tre torp och en backstuga (se Dingtuna 743, 748 och 749).

Längre norrut finns "Turbo Torp" fortfarande kvar på samma plats (Dingtuna 744). Här anges merparten av ängsmarken som "sumpig slog". Samtidigt som vi kan se en expansion i "Bälbytorpområdet", verkar "Skomar Torpet", torpet vid det senare tillkommande Lindsnäs samt det längre söderut liggande torpet vid Dingtuna 675:1 ligga öde. Här finns ingen bebyggelse angiven längre. En möjlighet kan vara att en omstrukturering har skett genom flyttning av dessa torp till "Bälbytorpområdet" i sydväst. Utanför kartan fig. 13 är fortfarande åker och äng brukade vid platsen för Turbo, men stället har inte någon bebyggelse angiven, vilket ju även var fallet 1744.

På *Frobys* mark finns ett torpställe ("A") angivet på storskifteskartan 1789, strax innanför utredningsområdets västra gräns (fig. 13). Detta ligger strax nordöst om Froby by (fig. 15). Detta torp finns inte angivet på den geometriska avmätningen år 1652, ej heller åker och äng till detta. Torpet har tagits upp någon gång mellan 1652 och 1789, mest sannolikt under loppet av 1700-talet. Man har brutit upp ny produktionsmark öster om den tidigare hägnade inägomarken och därmed utvidgat denna. Torpet är markerat med ett boningshus och två uthus. Torpet är inte registrerat i FMIS, men bebyggelse finns fortfarande på platsen. På motsvarande sätt har ett torp (Dingtuna 293:1) tagits upp strax utanför den tidigare inägomarken längre söderut, se fig. 13. De omgivande åkrarna betecknas som "Torpägorna". Den första kartan över *Skälby*, där torp förekommer, är

på storskifteskartan från 1773. Här finns tre boställen angivna i anslutning till Skälby nordligaste gärde, två ryttartorp och en backstuga. Ryttartorpen har egen åkermark i anslutning till tomterna, under det att backstugan ligger i skogsmark och tycks sakna egna odlingsytor (fig. 13).

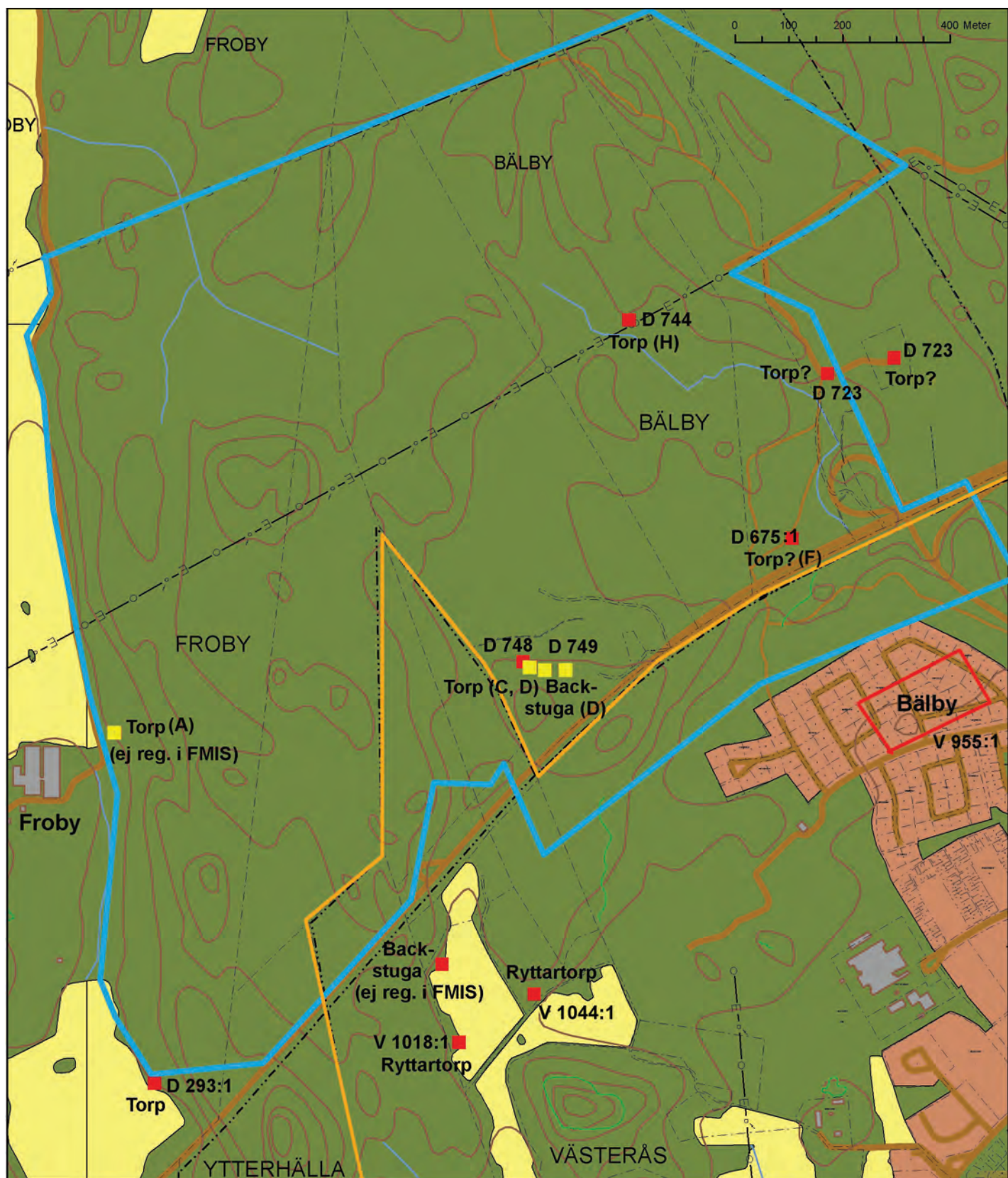

Fig. 13. Förekomsten av torpbebyggelse utifrån storskifteskartorna över Skälby 1773, Bälby 1776 och Froby 1789. Rött: befintlig bebyggelse. Gult: nyttillkommen bebyggelse. Sockengränsen mellan Dingtuna och Västerås (stad) är utsatt. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan. Kartbearbetning R. Jensen. Skala 1:10 000.

Fig. 14. Utsnitt ur storskifteskartan 1776 över Bålby. Inom det större inbågade området syns två torpställen, vars lotter i sin tur är särbågade inbördes. Vid den mindre vreten österut står "Backstuga" i anslutning till en liten cirkel och på motsvarande sätt står det "Torp" mellan den mindre vreten och det större bågade området. Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

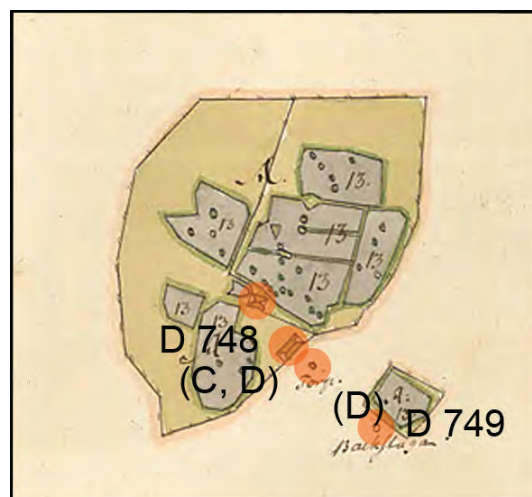

Fig. 15. Utsnitt ur storskifteskartan 1789 över Froby. Till vänster syns Froby bytomt. Upp till höger i kartbilden syns det nära byn anlagda torpet: ett boningshus och två ekonomibyggnader. Området utgör en utvidgning av byns inägomark österut, in i ett tidigare obrukat skogsparti. Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

1800-talet – sent storskifte samt laga skiftet

Hur situationen ser ut i *Froby* under 1800-talet beträffande torpen är svårbedömt, eftersom kartmaterialet är magert. Det verkar dock som det nordliga torpet, i nära anslutning till Froby by, ligger kvar eftersom det finns med i 1900-talets kartmaterial. Vad gäller det södra torpet är frågan mera oklar eftersom det inte verkar ligga kvar i början av 1900-talet (häradsekonomska kartan, se nedan).

Utifrån ett sent, kompletterande storskifte i *Skälby* år 1812 kan man konstatera en viss expansion i ovan nämnda torpkomplex (fig. 16). På platsen för det södra ryttartorpet finns nu två torp (Västerås 1018:1). På motsvarande sätt har utvecklingen förlöpt vid det norra ryttartorpet med den skillnaden att det nyanlagda torpet ligger litet längre ifrån den äldre etableringen. På den plats där år 1773 en backstuga finns angiven finns bebyggelse även på 1812 års karta, även nu utan egen produktionsmark.

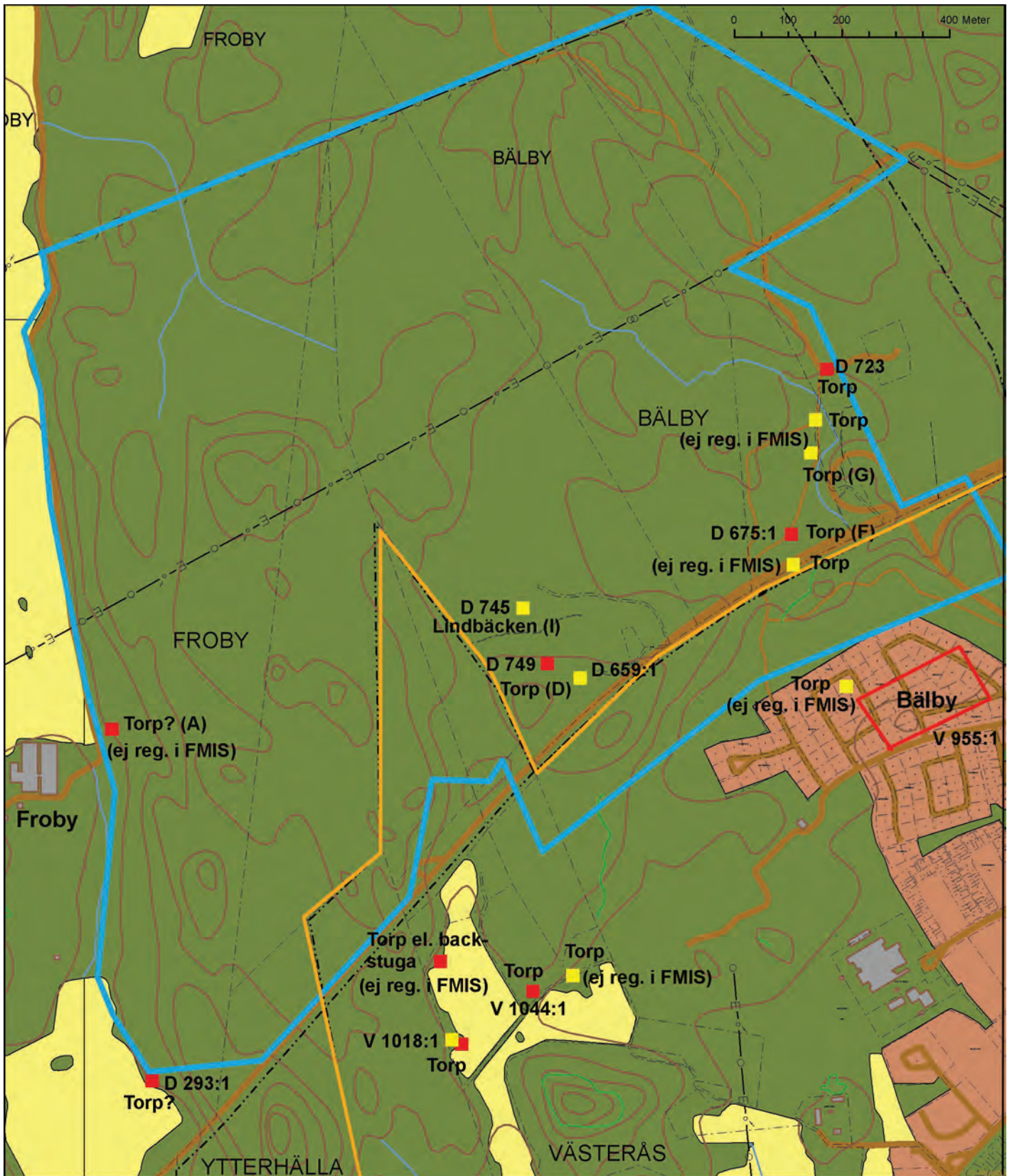

Fig. 16. Förekomsten av torpbebyggelse under 1800-talet utifrån storskifteskartorna över Skälby 1812 och Bälby 1868. Rött: befintlig bebyggelse. Gult: nyttillkommen bebyggelse. Sockengränsen mellan Dingtuna och Västerås (stad) är utsatt. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan. Kartbearbetning R. Jensen. Skala 1:10 000.

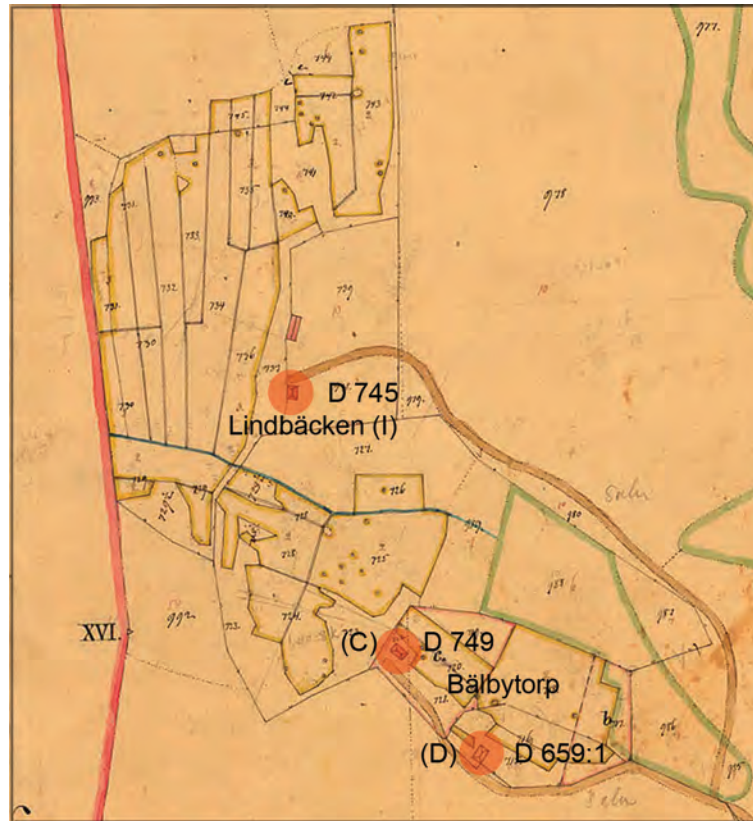

Fig. 17. Utsnitt ur laga skifteskartan 1868 över Bälby. Strax nordväst om det centrala kartpartiet syns torpet "Lindbäcken", Dingtuna 745. I kartans nedre del är de två, likaså, nyetablerade torpen (se Dingtuna 749 och 659:1). Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

Av laga skifteskartan över Bälby 1868 framgår att här återigen har skett en expansion av torpbebyggelsen totalt sett (fig. 16). Inom det s.k. Bälbytorpkomplexet har de två västligaste torpen försvunnit, de som var belägna inom det äldsta inhägnade åkerområdet, etablerat redan på den äldsta kartan 1703. Det torp som endast fanns diskret angivet med en ring inom det år 1776 okarterade området ligger emellertid kvar och här har åkerytorna utökats en del. Den på kartan 1776 angivna backstugan verkar dock ha försvunnit. Strax sydöst därom, inom särskilt inhägnat markparti, finns dock ett nyetablerat torp även detta särhägnat med nyupptagen åkermark. (För omnämnda torpställen, se Dingtuna 748, 749 och 659:1 i FMIS, tillika beteckningarna "C" och "D".) På en liten backe nordväst om omnämnda torp är ytterligare ett torp upptaget, på en plats kallad Lindbäcken (möjligen -backen), där tidigare ingen bebyggelse verkar ha funnits ("I"). Intill och väster om detta har nya åkrar upptagits i ett våtdrag. Denna torplämning är registrerad och fotodokumenterad inom ramen för utredningen, Dingtuna 745, men har inte blivit föremål för arkeologiska undersökningar i övrigt. Platsen ligger i det aktuella exploateringsområdet som yta för dumpning av schaktmassor.

Det gamla Turbotorpet, Dingtuna 744 ("H") ligger nu öde, men åkermarken är fortfarande brukad och den forna ängsmarken är även uppodlad. Även detta torpställe blev föremål för registrering och dokumentation på samma sätt som Dingtuna 745. Även här ligger platsen inom ett område för dumpning av schaktmassor. I det tidigare torpstråket norr om Bälby bytomt har en kraftig åter- och nyetablering ägt rum. På platsen för det gamla "Skomartorpet" är återigen ett torp etablerat i anslutning till "Bromsvreten". Även på platsen för soldattorpet längre söderut på 1744 års karta har det skett en återetablering (Dingtuna 675:1). Något söder om detta finns ny bebyggelse angiven, som lär ha legat där E18 nu löper fram. Mellan stället Dingtuna 675:1 och

Skomartorpet finns ytterligare två nyetableringar. De verkar inte vara registrerade i FMIS. Strax VNV om Bälby bytomt finns även bebyggelse angiven, antingen ett torp eller någon annan form av utanvidsbebyggelse. Torpstället längst upp på Bälbys skogsskiften i norr (betydligt utanför utredningsområdet) har återetablerats med namnet ”Turbo Torp” (jfr Dingtuna 744) med angiven ”gårdsplats”.

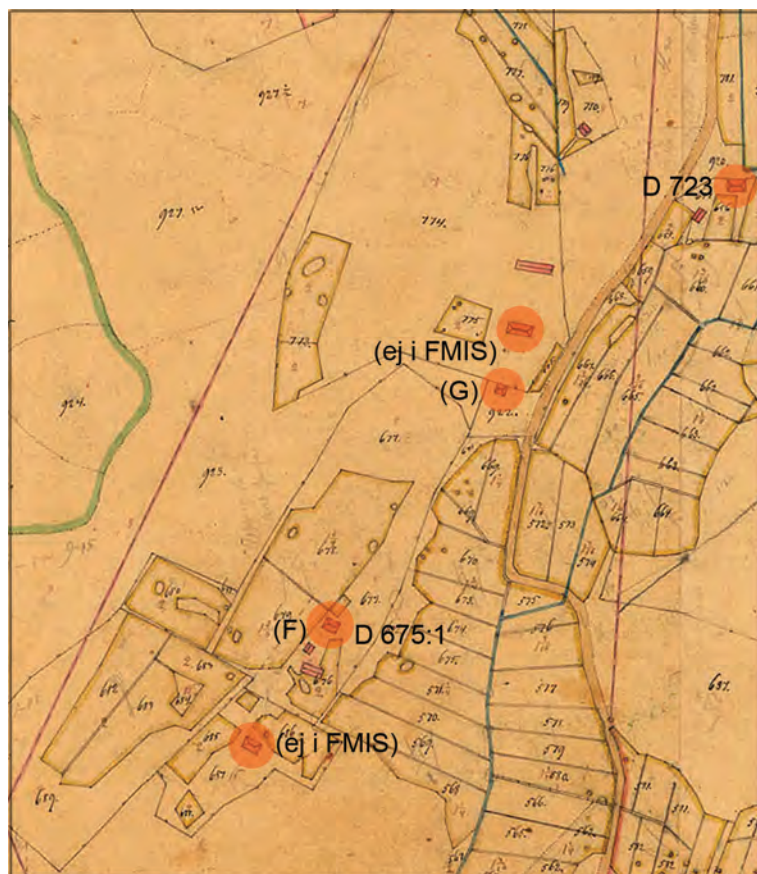

Fig. 18. Utsnitt ur laga skifteskartan 1868 över Bälby. Partiet skildrar situationen i det nord-sydliga stråket norr om Bälby by, bl.a. Dingtuna 675:1. Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

Det tidiga 1900-talet – den häradsekonomiska kartan

Utbredningen av torpen/lägenheterna på den häradsekonomiska kartan från åren 1905–1911 skildrar torpinstitutionens sönderfall och avslutande fas (fig. 19 och 20). Inom ”Bälbytorpkomplexet” kvarligger de två senast etablerade torpen (se Dingtuna 749 och 659:1 och även 674:1). Övriga torp är borta, även torpet vid Lindbäcken (ev. -backen), Dingtuna 745. Det är detta område som på ekonomiska kartan, bladet 11G1h Lundby, bär namnet Bälbytorp, där bebyggelsen är helt borta.

”Skomartorpet” och övriga torpställen i stråket söderut är nu borta – utom ett – beläget mellan Dingtuna 675:1 och 676:1. Detta är inte registrerat i FMIS. Däremot har en nyetablering skett öster om det övergivna ”Skomartorpet”, på platsen för ett soldattorp på 1703 års karta. Vid nyetableringen får bebyggelsen namnet Lindsnäs. Denna bebyggelseplats är undersökt, se Dingtuna 723.

Stället VNV om Bälby bytomt kvarligger. Dessutom har en etablering skett en bit norr om byn med namnet Skönsbo. Denna bebyggelse fanns kvar ännu på 1961 års ekonomiska karta (ej reg. i FMIS).

Fig. 19. Förekomsten av torpbebyggelse under början av 1900-talet baserat på den häradsekonomiska kartan 1905–1911. Rött: befintlig bebyggelse. Gult: nyttillkommen bebyggelse. Sockengränsen mellan Dingtuna och Västerås (stad) är utsatt. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan. Kartbearbetning R. Jensen. Skala 1:10 000.

Vissa förändringar har skett inom torpkomplexet på *Skälbys* marker. Här finns de tre sydligaste ställena kvar, under det att backstugan är borta (ej registrerad i FMIS). Längst i norr har en nyetablering skett, nu övergiven (Dingtuna 1016:1 och 1017:1). Lägga märke till att denna förändring har ett tidsspänn på ca 100 år, från 1812 års storskifteskarta fram till 1905–1911 års häradsekonomska karta. Samtliga ligger utanför utredningsområdet. Inom Frobys ägor kvarligger torpet nodöst om bytomten ("A" enligt undersökningsplanen). Detta finns kvar även senare. Det sydligare torpet är dock borta. På Froby norra skogsmarker har även ett torp tillkommit med namnet Kullmossen, som är ett namn som egentligen är kopplat till den våtmark som här odlades upp. Detta torp är numera övergivet, vilket måste ha skett före 1961.

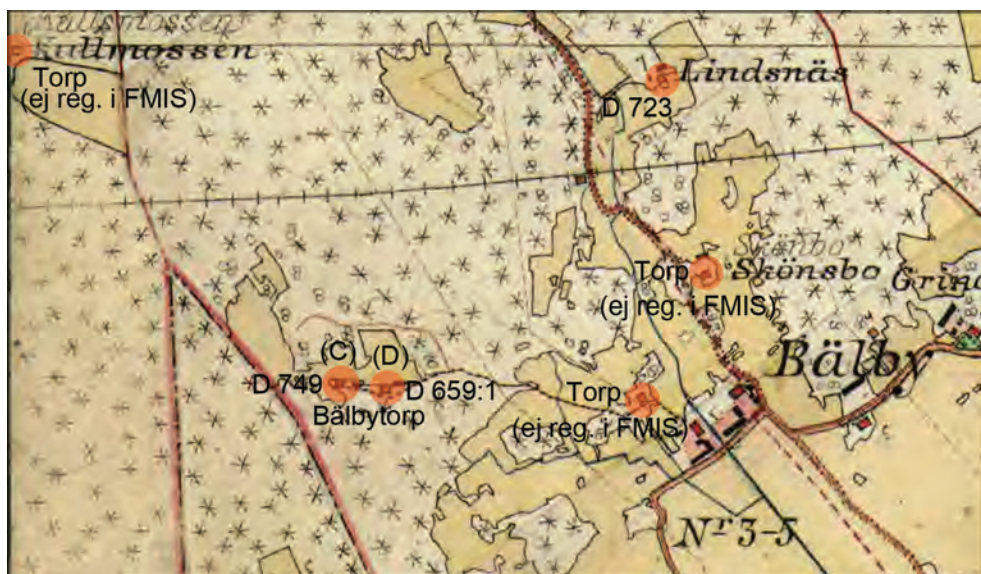

Fig. 20. Utsnitt ur den häradsekonomska kartan 1905–1911, bladet Västerås. Något till vänster om kartans mitt synns området "Bälbytorp" med två torp med var sin ekonomibyggnad. Längst upp ligger Lindsnäs, som ju är arkeologiskt undersökt, Dingtuna 723. Mellan Lindsnäs och Bälbys by är ytterligare två torp, varav det sydligaste är benämnt Skönsbo. Ännu närmare bytomten ligger ytterligare en lägenbetsbebyggelse. Längst upp i nordvästra hörnet skimtar det ganska sent anlagda torpet Kullmossen på Frobys marker, numera övergivet. Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

Konklusion och utblick

Sammantaget, sett över tiden, finns ett tjugotal olika torpetableringar inom utredningsområdet. Härtill kommer den omfattande redovisningen ovan även av torpställen som ligger utanför utredningsområdet, men på samma valda kartutsnitt. Förhållandet kan sägas vara ganska typiskt för den torpstruktur som fanns i anslutning till byarna i Mälardalen. De äldsta torpen av den här typen emmanerar sannolikt från 1600-talets andra hälft. De torp som redovisas på 1703 års karta över Bälby fanns med stor sannolikhet redan under 1600-talets andra hälft. I området har olika sorters torp funnits: jordetorp, soldattorp och ryttartorp. Härtill kommer backstugor och eventuellt enstaka malmbebyggelse intill byarna.

Begränsade undersökningar har gjorts: vid Lindsnäs och Bälbytorp framför allt. Besvär- ande många torpställen har försvunnit över tiden utan att kunskapen om dessa har räddats via arkeologiska undersökningar. Ytterligare ett antal ligger fortfarande kvar i terrängen, men är inte registrerade i FMIS. Härtill kommer all den produktionsmark, framför allt åkermark, som har hört till torpen och som till inte ringa del nu har ersatts av bostadsområden och större vägar.

Det vore önskvärt om torpen kunde ses i ett större sammanhang och som bildande sina egna miljöer. Bra exempel på intresanta torpmiljöer (eller f.d. sådana) är Bälbytorpskomplexet och stråket upp mot Lindsnäs och Skomartorpet. Även torpmiljön på Skälbys marker skulle kunna nämnas. I stället för att fokusera på det enskilda torpet var för sig, så ligger det största värdet i att se alla torpen inom ett givet område som delar i en helhet, i ett sammanhang. Tar man bort en del så försvinner en del av sammanhanget och därmed mycken kunskap och förståelse. Det är som att riva ur ett kapitel ur en bok. Ur ett sådant perspektiv är inte enbart det äldsta torpet bevarandevärt, eller värt att undersöka arkeologiskt, utan även det yngsta torpet i området. Detta beror ju på att det sistnämnda torpet är den sista länken på kedjan i en historisk process som har ägt rum på platsen eller i området.

Referenser

Litteratur

- Anttila, K. 2001. *Västerås stad–Hallstaskogen–Froby–Vångsta–Hacksätra–Ytterbälla. Specialinventering*. Västmanlands läns museum, Kulturmiljöavdelningen. Rapport 2001:24. Västerås.
- Svedberg, Å. 1996. *Arkeologisk utredning. Gilltunaområdet, Dingtuna och Lundby socknar, Västmanland*. Rapport, Riksantikvarieämbetet, UV Uppsala.
- Wahlberg, M. (red.) 2003. *Svenskt ortnamnslexikon*. Språk- och folkminnesinstitutet. Uppsala.
- Welinder, S. 1974. *Kulturlandskapet i Mälardalen IV. Sammanfattande del*. University of Lund, Department of Quaternary Geology. Report 6. Lund 1974.
- Ählström, J. 2007. *Västra Erikslund, Västerås. Lämningar från historisk tid. Särskild utredning. Bälby 7:1 och Västerås 4:85, Dingtuna socken, Västmanland*. Kulturmiljövård Mälardalen, Rapport 2007:61. Västerås.
- Ählström, J. 2008. *Västra Erikslund. Två bebyggelse lämningar, en offerkälla och tre gränsmarkeringar. Förundersökning. RAÄ 659, 674 och 745, Västerås 4:85 och Bälby 4:1, Dingtuna socken, Västmanland*. Kulturmiljö Mälardalen, Rapport 2008:03. Västerås.

Arkiv- och kartmaterial

FMIS, det digitala fornminnesregistret, Riksantikvarieämbetet.

Historiska kartor (Lantmäteriets digitala kartarkiv)

Rikets allmänna kartverk, Historiska kartor:

Häradsekonomiska kartan, bladet Västerås, 1905–1911.

Häradsekonomiska kartan, bladet Kolbäck, 1905–1911.

Ekonomiska kartan, bladet 11G1h Lundby, 1961.

Ekonomiska kartan, bladet 11G2h Skerike, 1961.

Lantmäteristyrelsen, Historiska kartor:

T9-9:t1:135-35, Bälby, geometrisk avmätning 1652.

T9-9:1, Bälby, geometrisk avmätning 1703.

T9-9:2, Bälby skogsdelning 1744.

T9-9:3, Bälby, storskifte 1776.

T9-16:t1:124, Froby, geometrisk avmätning 1652.

T35-5:1, Gilltuna, geometrisk avmätning 1716,

T35-5:2, Gilltuna, storskifte 1777.

T35-15:1, Skälby, geometrisk avmätning 1695.

T35-15:2, Skälby, storskifte 1773.

T35-15:3, Skälby, storskifte, 1812.

Lantmäterimyndigheterna, Historiska kartor:

19-DIN-79, Froby, storskifte 1789.

19-DIN-186, laga skifte 1868.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM projektnr:</i>	KM 08090
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-2895-08, 431-8315-08, 2008-11-18
<i>Utredningen utförd:</i>	29–30 juli 2008 (fält dagar)
<i>Arkeologtimmar:</i>	7 timmar (fälttid)
<i>Maskintimmar:</i>	-
<i>Exploateringsyta:</i>	-
<i>Personal:</i>	Ronnie Jensen (fält)
<i>Belägenhet:</i>	Bälby
<i>Ekonomisk karta:</i>	11G1h och 11G2h
<i>Koordinatsystem:</i>	RT 90 2,5 gon V
<i>Koordinater:</i>	6608594/1535123 (SV hörnet av UO)
<i>Höjdsystem:</i>	-
<i>Inmättningsmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Förvaras hos KM
<i>Fynd:</i>	-

Bilaga

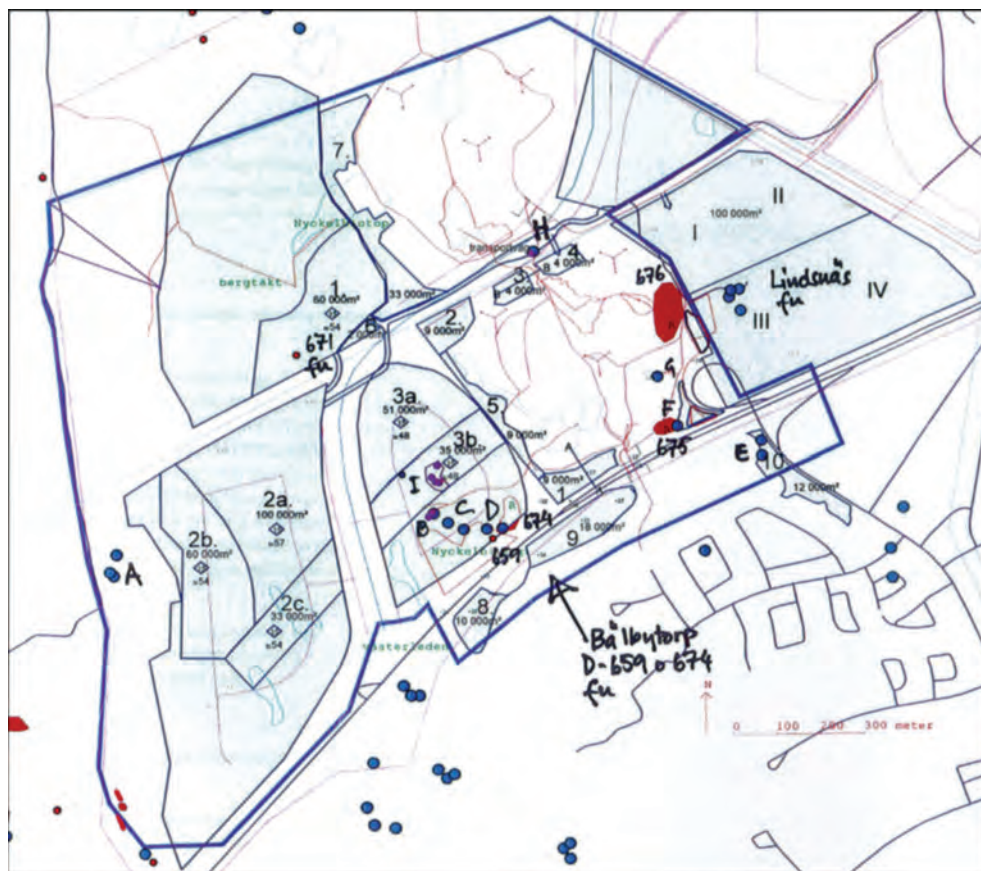

Fig. 1. Plankarta för exploaterings- och utredningsområdet. Markerade torpställen är markerade med bokstäverna A, B etc. Karta erhållen från Länsstyrelsen.

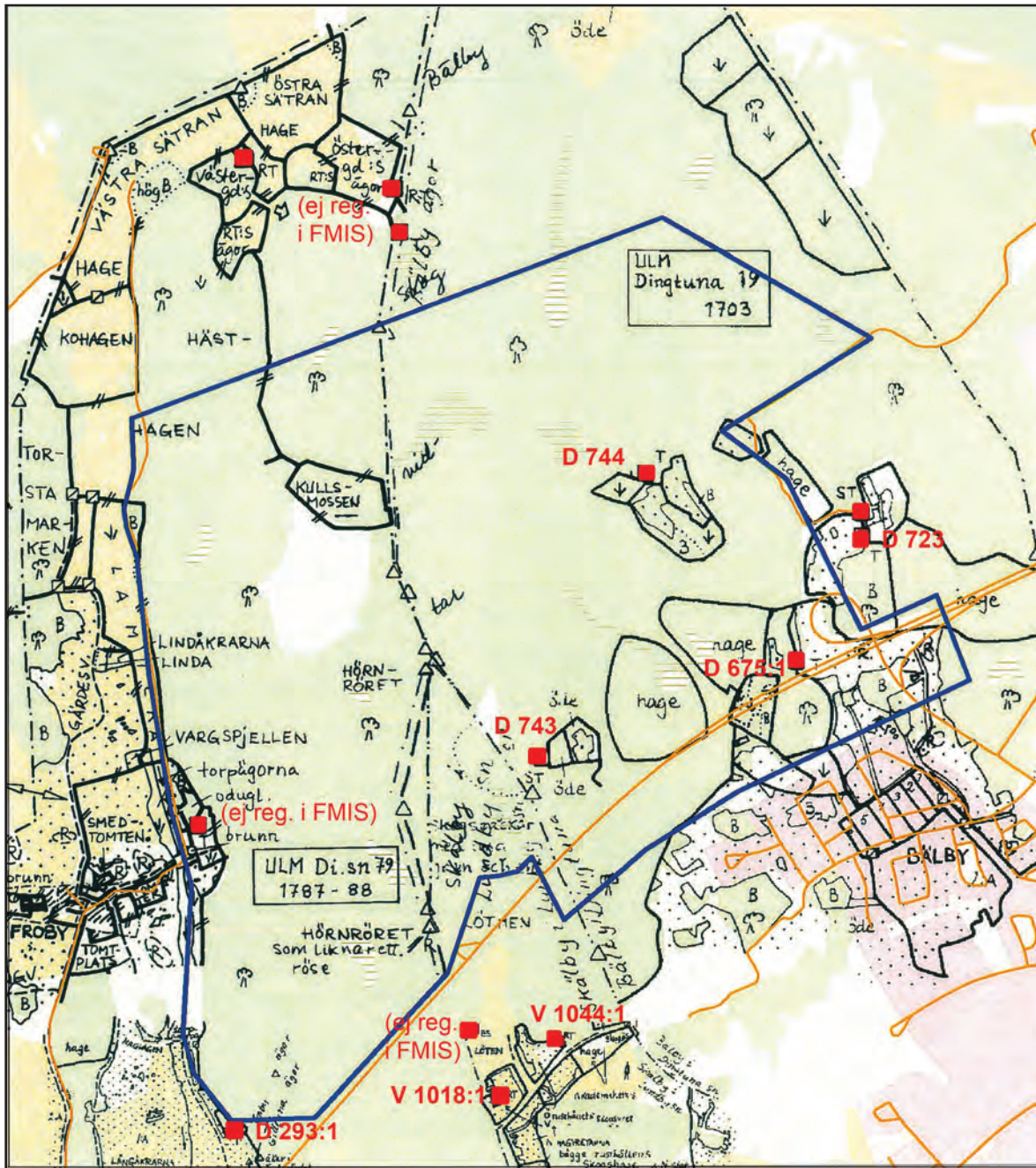

Fig. 2. Kartöverlägg baserade på kalker av det historiska kartmaterialet över Bälby, Froby, Giltuna och Skälby från 1700-talet. Utredningsområdet är blåmarkerat och torpbebyggelsen, utifrån kartöverläggen, är markerad med röda kvadrater. Kartkalken: Åsa Svedberg. Kalkerna är relaterade till den digitala fastighetskartan. Skala 1:15 000. Kartbearbetning R. Jensen.